dat wij bij de afronding van dit debat kunnen vaststellen dat de hervormingsagenda van het kabinet in ieder geval wordt gesteund door de coalitiefracties. De hoofdlijn van deze agenda, de beheersing van de loonkosten, de werkeloosheid, de arbeidsongeschiktheid, VUT en prepensioen, is helder. De Kamer zal naar ik verwacht een motie aannemen waarin wordt voorgesteld om de maatvoering en de vormgeving van een aantal maatregelen bij te stellen. Deze bijstellingen maken het mogelijk om de nadelen op korte termijn te verzachten, zonder de voordelen op lange termijn van de hervormingen op het spel te zetten.

In het debat van vandaag zijn nog andere voor de toekomst van Nederland belangrijke thema's aan de orde geweest. Ik denk aan de jeugdwerkeloosheid, innovatie, de flexibele arbeidsmarkt en de arbeidsvoorwaarden. Zoals de regering in de stukken voor Prinsjesdag heeft aangekondigd, is de regering in ieder geval van plan om hierover met de sociale partners te spreken, wellicht als opmaat naar een voorjaarsdialoog in 2005. De grote meningsverschillen tussen kabinet, werknemers en werkgevers uit het recente verleden mogen wat het kabinet betreft namelijk niet in de weg staan dat wij voortgaan met de dialoog over sociaal-economische thema's die niet alleen voor nu maar ook voor de toekomst van groot belang zijn.

De hervormingsagenda van dit kabinet is geen doel op zichzelf. Het is namelijk het doel van het kabinet om onze kinderen een welvarend en sociaal houdbaar Nederland achter te laten. Wij zijn oprecht de overtuiging toegedaan dat wat wij daarvoor doen, echt nodig is. Daarmee kiezen wij niet voor de gemakkelijke weg, want er is verzet in de samenleving. Dat bleek vandaag en gisteren ook in deze Kamer. Wat nodig is, is een evenwicht tussen daadkracht en draagvlak, zo heb ik vandaag aangegeven. Wij willen er niet voor kiezen om alles bij het oude te laten, maar wij willen ook niet kiezen voor het alleen maar doorvoeren van beleid op basis van een regeringsakkoord of een parlementaire meerderheid.

De stelling van een commentator dat de oppositie nu met lege handen staat, deel ik niet, niet alleen omdat er wel degelijk onderdelen zijn die op bredere steun mogen rekenen, maar ook omdat de wijzigingen in dit debat op een aantal punten aansluiten bij kritische opmerkingen van andere politieke partijen en organisaties. Ik denk dan aan onderwijs, cultuur, het onderwijsachterstandenbeleid, de ontslagvergoeding in de WW, de IOAW en het extra geld voor Wajong en jeugdbeleid. Het is een uniek pakket wijzigingen en dat is niet alleen te danken aan de coalitie maar evenzeer aan de geluiden vanuit de oppositie. Geluiden die weerspiegelen wat in delen van de samenleving leeft. Dat heeft meegespeeld in de beoordeling van het kabinet.

Het debat van deze twee dagen heeft zich niet beperkt tot beeldvorming. Wij hebben namelijk ook over echte, inhoudelijke verschillen kunnen debatteren. Het was veelal een stevig debat, maar het ging dan ook wel ergens over. Ik heb het debat in ieder geval gewaardeerd. Ik bedank de Kamer dan ook voor dit bijzondere debat.

Ik eindig met een variant op de zinnen waarmee vanmorgen ben begonnen. Zoals ik al vermoedde, is het heel anders om hier te staan dan te zitten. Mijn bewondering voor degene die hier normaal staat, is er dan ook zeker niet minder om geworden. In de avondpauze heb ik nog even met hem gesproken. Gelukkig kan ik melden dat het naar omstandigheden goed met hem gaat. Hij klonk opgewekt, kijkt vooruit en heeft zich met allerlei middelen met ons verbonden gevoeld, inclusief het middel van de televisie.

De Kamer heeft het deze keer met mij moeten doen. Ik bedank diegenen die hebben aangegeven dat ik in ieder geval mijn best heb gedaan. Ik was ook gemotiveerd om het goed te doen, want ik vind dat het beleid van dit kabinet de moeite waard is om te worden verdedigd. Het debat met de coalitiepartijen en de oppositie heeft geleid tot voorstellen die investeren in het draagvlak voor onze toekomstige aanpak. Dat is wat ons motiveert: niet de makkelijke weg, niet het applaus op korte termijn, maar concrete resultaten. Snel waar het kan en van iets langere adem waar dat moet. Maatregelen die er vandaag maar ook morgen toedoen, in ons leven maar ook in het leven van onze kinderen. Dank u wel.

De beraadslaging wordt gesloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

---

Aan de orde zijn de **stemmingen** over moties, ingediend bij **de algemene politieke beschouwingen**, te weten:
- de motie-Verhagen c.s. over wijzigingen in de begroting 2005 en volgende jaren (29800, nr. 4);
- de motie-Bos c.s. over het aanpassen van de begrotingsvoorstellen op diverse punten, over heropening van het overleg met vakbonden en werkgevers en over de dekking van deze voorstellen (29800, nr. 5);
- de motie-Bos c.s. over het aanpassen van de voorstellen ten aanzien van VUT/prepensioen/levensloop (29800, nr. 6);
- de motie-Bos/Marijnissen over het ontwikkelen van een vervolg op het Kompas van het Noorden (29800, nr. 7);
- de motie-Bos c.s. over de voorgenomen bezuinigingen op de justitiële jeugdinrichtingen en de gezinsvoogdij en meer intensieve extra- en intramurale hulp aan jongeren in problemen (29800, nr. 8);
- de motie-Herben c.s. over het houden van een referendum over eventuele toetreding van Turkije tot de Europese Unie (29800, nr. 9);
- de motie-Herben over het instellen van een parlementair onderzoek naar de effectiviteit van de Nederlandse ontwikkelingshulp in de afgelopen dertig jaar (29800, nr. 10);
- de motie-Herben over de mogelijkheden om na veertig dienstjaren in een slijtend beroep vervroegd met pensioen te kunnen gaan (29800, nr. 11);
- de motie-Herben over het collectief sparen voor deeltijdpensioen binnen de levensloopregeling zonder mogelijkheid van opting out (29800, nr. 12);
- de motie-Marijnissen c.s. over het terugdraaien van de bezuiniging op cultuur (29800, nr. 14);
- de motie-Marijnissen c.s. over het ongedaan maken van de geplande bezuinigingen op het Muziek Centrum van de Omroep (29800, nr. 15);
- de motie-Halsema c.s. over de koopkrachtontwikkeling van chronisch zieken en gehandicapten (29800, nr. 16);
- de motie-Halsema c.s. over de verdere vergroening van de belastingen en stimulering van

milieuvriendelijke technologie en gedrag (29800, nr. 17);
- de motie-Halsema/Bos over het toevoegen van vrijvallende renteuitgaven aan de begroting OCW (29800, nr. 18);
- de gewijzigde motie-Halsema c.s. over Sudan (29800, nr. 26);
- de motie-Rouvoet c.s. over de koopkrachtreparaties voor gezinnen, chronisch zieken en gehandicapten (29800, nr. 20);
- de motie-Rouvoet c.s. over een eco-efficiënte economie (29800, nr. 21);
- de motie-Van der Vlies over de invoering van een pleziervaartuigenbelasting (29800, nr. 22);
- de motie-Wilders over het nooit laten toetreden van Turkije tot de Europese Unie (29800, nr. 23);
- de motie-Wilders/Herben over het verbieden van gezinsvorming en gezinshereniging voor een periode van vijf jaar voor niet-westerse immigranten (29800, nr. 24);
- de motie-Wilders/Herben over het invoeren van een systeem van ''na drie misdrijven levenslang'' (29800, nr. 25).

De heer **Bos** (PvdA): Tijdens mijn tweede termijn heb ik gezegd nog met de heer Rouvoet in overleg te treden over de vraag hoe verstandig het is om nu de motie op stuk nr. 7, over steun aan het Noorden van het land, in stemming te brengen. Ik ben er door hem van overtuigd dat de kans op een meerderheid in deze Kamer ± die er wellicht nu nog niet is ± wordt vergroot door de discussie iets meer tijd te geven. Die tijd maak ik graag, dus ik verzoek u om die motie aan te houden.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Bos stel ik voor, zijn motie (stuk nr. 7) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

□

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter. Ik wil graag iets zeggen over twee moties, allereerst de motie op stuk nr. 9 van de heer Herben aangaande het referendum inzake Turkije. Het is de opinie van mijn fractie dat deze motie op dit moment niet opportuun is, in die zin dat het allemaal nog heel lang duurt en dat wij alle opties aangaande een eventueel referendum willen openhouden.

Mijn tweede opmerking gaat over de motie op stuk nr. 20 van de heer Rouvoet. Dit is een zeer sympathieke motie. Meestal is dat een inleiding om te gaan zeggen: ik vind het leuk maar de dekking is niet goed. Dat vinden wij inderdaad van deze motie, vandaar wij ertegen zullen stemmen.

□

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil een korte stemverklaring afleggen over de motie van de heer Herben over het Turkijereferendum. De GroenLinks-fractie is een groot voorstander van referenda. De GroenLinks-fractie is ook voorstander van een referendum over Turkije. Wij vinden dat dit ruim voor de totstandkoming van het toetredingsverdrag, dus niet over tien jaar, moet plaatsvinden. Voor de GroenLinks-fractie is het van groot belang dat dit een Europees referendum zal zijn waarbij de hele bevolking in Europa zich kan uitspreken. In de motie van de heer Herben wordt expliciet gevraagd om een nationaal referendum en om die reden zullen wij tegen de motie stemmen.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Ik wil graag namens de SGP-fractie een stemverklaring afleggen over de motie-Verhagen c.s. op stuk nr. 4. Mijn fractie zal voor die motie stemmen. Ik heb in mijn tweede termijn echter al gezegd dat het een pakket maatregelen is waar in ieder geval één doel in zit dat niet door mijn fractie wordt gesteund in deze prioriteitsstelling, te weten de film en de cultuur. Op het punt van de dekking hebben wij drie vragen: milieu, ontwikkelingssamenwerking en de gezinsinkomenseffecten die naar onze inzichten licht negatief uitpakken voor de grotere gezinnen. Als wij voor die motie stemmen, zou het kunnen zijn dat wij in het volgende traject worden geconfronteerd met dat stemgedrag en worden vastgepind op elk onderdeel. Ik verklaar bij dezen dat ik mijzelf de ruimte verschaf om dat geluid te blijven afgeven op die issues.

In stemming komt de motie-Verhagen c.s. (29800, nr. 4).

□

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van D66, de VVD, het CDA, de LPF, de SGP en de Groep Wilders voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Bos c.s. (29800, nr. 5).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak en de ChristenUnie voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Bos c.s. (29800, nr. 6).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Bos c.s. (29800, nr. 8).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de SGP voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Herben (29800, nr. 9).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Herben (29800, nr. 10).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

**Voorzitter**

In stemming komt de motie-Herben (29800, nr. 11).

De **voorzitter**: Ik constateer dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Herben c.s. (29800, nr. 12).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Marijnissen c.s. (29800, nr. 14).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA en de Groep Lazrak voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Marijnissen c.s. (29800, nr. 15).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA en de Groep Lazrak voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen

In stemming komt de motie-Halsema c.s. (29800, nr. 16).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie, de SGP en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Halsema c.s. (29800, nr. 17).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de SGP voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Halsema/Bos (29800, nr. 18).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA en de Groep Lazrak voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de gewijzigde motie-Halsema c.s. (29800, nr. 26).

De **voorzitter**: Ik constateer dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Rouvoet c.s. (29800, nr. 20).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de SGP voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Rouvoet c.s. (29800, nr. 21).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de SGP voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van der Vlies (29800, nr. 22).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA, de Groep Lazrak, de ChristenUnie en de SGP voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Wilders (29800, nr. 23).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de Groep Wilders, de ChristenUnie, de SGP en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Wilders/Herben (29800, nr. 24).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de Groep Wilders en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Wilders/Herben (29800, nr. 25).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de Groep Wilders en de LPF voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Sluiting 23.28 uur